

บทที่ 3

วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษาและวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจึงกำหนดวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และการรับฟังความคิดเห็น (Hearing) โดยมีรายละเอียดของวิธีวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร ซึ่งการวิจัยนี้ได้กำหนดประเภทเอกสารและประเด็นที่ต้องการใช้ในการวิเคราะห์ คือ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการจัดการแม่น้ำและการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ เอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องที่เป็นแนวคิด และทฤษฎีรวมทั้ง รายงานวิจัย ตำรา และบทความทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยข้อมูลเอกสารที่ได้มานำมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้กำหนดหัวข้อของข้อมูลเอกสารที่เก็บรวบรวมประกอบด้วย

1.1 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการแม่น้ำเพื่อคุ้มครองสิทธิแม่น้ำ ประกอบด้วย

1) ปรัชญากฎหมาย

(1) ปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติ (School of Natural Law)

(2) ปรัชญาสำนักกฎหมายบ้านเมือง (School of Positivism)

2) แนวคิดพื้นฐานในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

(1) แนวคิด Anthropocentric

(2) แนวคิด Eco-centric

3) หลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4) หลักการการมีส่วนร่วมของประชาชน

- 5) หลักการความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) สิทธิมนุษยชนกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม
- 7) ทฤษฎีความเป็นนิติบุคคล

1.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

1) กฎหมายระหว่างประเทศ

- (1) กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติ (The world charter For Nature, 1982)
- (2) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแม่ธรณี (The Universal Declaration of the Rights of Mother Earth)
- (3) ปฏิญญากรุงสต็อกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ค.ศ. 1972
- (4) ปฏิญญากรุงริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. 1992
- (5) ร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ (Draft Universal Declaration of The Rights of River)

2) กฎหมายต่างประเทศ

- (1) รัฐธรรมนูญประเทศเอกวาดอร์ (Republic of Ecuador)
- (2) กฎหมายว่าด้วยสิทธิของแม่ธรณี (Rights of Mother Earth, 2010) รัฐพหุชนชาติแห่งโบลิเวีย
- (3) กฎหมายของสหรัฐอเมริกา (United State of America)
- (4) พระราชบัญญัติแม่น้ำวังกานุย Te Awa Tupua (Whanganui River) Claims Settlement Act, 2017 ราชอาณาจักรนิวซีแลนด์
- (5) ร่างพระราชบัญญัติสิทธิแม่น้ำคงคาแห่งชาติ ค.ศ. 2016 สาธารณรัฐอินเดีย
- (6) คำพิพากษาศาลสูงรัฐอุตระขันธ์ สาธารณรัฐอินเดีย (Republic of India)
- (7) คำพิพากษาศาลรัฐธรรมนูญ สาธารณรัฐโคลอมเบีย (Republic of Colombia)

3) กฎหมายไทย

- (1) ประมวลกฎหมายอาญา
- (2) ประมวลกฎหมายที่ดิน
- (3) พระราชบัญญัติรักษาคคลอง รศ. 121 (พ.ศ. 2445)
- (4) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456
- (5) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
- (6) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535
- (7) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

(8) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

(9) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

2.1 ประชากรสัมภาษณ์

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและแม่น้ำ นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ศึกษา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามประเด็นสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าและดำเนินการสัมภาษณ์โดยตรงระหว่างผู้วิจัยกับประชากรสัมภาษณ์ ประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 12 ท่าน ประกอบด้วย

1) องค์กรภาครัฐ ที่มีภารกิจอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาดูแลคุ้มครองแม่น้ำ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีหน้าที่ดูแลและบังคับใช้กฎหมายจึงเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการพบเจอปัญหา ประกอบด้วย

(1) อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำหรือผู้แทน 1 คน

(2) อธิบดีกรมเจ้าท่าหรือผู้แทน 1 คน

(3) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 คน

2) องค์กรภาคเอกชน หมายถึง ผู้ใช้น้ำทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงต่อการบังคับใช้กฎหมายและจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำ ผู้ใช้น้ำในภาคอุตสาหกรรม

(1) ผู้แทนองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 1 คน (NGO)

(2) ผู้แทนธุรกิจเอกชน 1 คน

3) ผู้ใช้น้ำ

(1) ประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน

4) นักวิชาการ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมความคิดเห็นด้านวิชาการจึงเป็นประโยชน์ต่อการร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

(1) นักวิชาการด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม 1 คน

2.2 ประเด็นสัมภาษณ์

เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงสนทนาระหว่างประชากรสัมภาษณ์กับผู้วิจัยตามประเด็นที่กำหนดไว้เกี่ยวกับการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ แยกเป็นประเด็นคำถามดังต่อไปนี้

- 1) สาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำในประเทศไทย
- 2) ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเพื่อรักษาคุ้มครองแม่น้ำในประเทศไทย
- 3) การคุ้มครองสิทธิ

จากแนวคิด Anthropocentric concept หมายถึง มนุษย์เป็นศูนย์กลางของระบบนิเวศ มนุษย์ยังมีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์และจัดการระบบนิเวศ และ Eco-centric concept หมายถึง มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ มนุษย์กับระบบนิเวศ ด้านต่าง ๆ จึงต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน

- ความคิดเห็นต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก Anthropocentric concept มาเป็น Eco-centric concept

- ความคิดเห็นกรณีที่ทำให้นำแนวคิด Eco-centric มาเป็นพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

- ความคิดเห็นต่อการรับรองสิทธิของแม่น้ำให้มีสถานะทางกฎหมาย (เป็นประธานแห่งสิทธิหรือเป็นผู้ทรงสิทธิเพื่อเรียกร้องให้ตนเองให้ได้รับการฟื้นฟู เยียวยาได้โดยตรง

4) ผู้รับผิดชอบดูแลสิทธิของแม่น้ำ

5) รูปแบบและโครงสร้างกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

6) ความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคในการรับรองสิทธิและสถานะทางกฎหมายของแม่น้ำ กับในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น ความเชื่อ ทัศนคติและมีวิธีการหรือกลไกใดในการแก้ไขอุปสรรค

3. การมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-design)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ซึ่งวิธีการจัดทำเป็นกฎหมายที่คืนอำนาจที่จะให้ผู้มีส่วนได้เสียในการมีส่วนร่วมออกแบบกฎหมายในฐานะที่จะเป็นผู้ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายโดยตรง ทั้งนี้เพื่อจะให้ได้ตัวต้นแบบกฎหมายที่มีได้มาจากผู้วิจัยเท่านั้นแต่จะมาจากผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงที่จะเป็นข้อมูลสำหรับนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อพัฒนากฎหมายต้นแบบให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) ในบริบทของการวิจัยทางกฎหมาย คือ การที่ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับกฎหมายฉบับนั้น

ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบสาระสำคัญของบทบัญญัติกฎหมาย ที่เห็นว่าควรจะให้ มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งวิธีการนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีการนำไปใช้เป็นวิธีวิทยาการวิจัยที่มุ่งต่อการจัดทำเป็นต้นแบบ หรือรูปแบบ (Model) จากการวิจัย สำหรับการวิจัยนี้ได้นำเอาแนวคิดการวิจัยจากศาสตราจารย์ ดร.สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ (2558, หน้า 79) ที่กล่าวว่า การวิจัยหรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไข โดยผู้วิจัยมี หน้าที่ในการนำเอาคำตอบจากการใช้วิธีวิจัยนี้ไปวิเคราะห์ตามหลักวิชาการ และวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการวิจัยด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดจะเป็นประโยชน์ต่อการ นำไปใช้สำหรับการจัดทำกฎหมายให้เป็นกฎหมายที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้ ทั้งนี้เพราะกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในการบังคับใช้และการปฏิบัติตามเพราะกฎหมายมัก มุ่งเน้น ไปสู่การบังคับและมีกำหนดโทษที่จะทำให้มีการยอมทำตามเพราะกลัวการถูกลงโทษจึงส่งผลให้มีการพยายามหลีกเลี่ยงกฎหมาย กฎหมายที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้เสียมีส่วนร่วมในการ ออกแบบกฎหมายจะมีประโยชน์ต่อการตีความกฎหมายที่ดีจึงควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถบังคับใช้ได้จริง ด้วยเหตุนี้ การจัดทำกฎหมายต้นแบบของการวิจัยนี้จึงนำเอาวิธีการมี ส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) มาใช้ในการวิจัยการจัดทำกฎหมายต้นแบบเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการดังนี้

3.1 การกำหนดกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้อง

ประชากรผู้มีส่วนได้เสียแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเฉพาะ และกลุ่มผสม รวม 16 คน คือ

กลุ่มเฉพาะกลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 4 คน

กลุ่มเฉพาะกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ 4 คน กรมทรัพยากรน้ำ กรมเจ้าท่า สำนักงานทรัพยากรน้ำจังหวัด นายกเทศบาลหรือนายกเทศมนตรี จำนวน 4 คน

กลุ่มเฉพาะกลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและประชาชนผู้ใช้น้ำ จำนวน 4 คน

กลุ่มเฉพาะกลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มองค์กรพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม(NGO) จำนวน 4 คน

กลุ่มประชากรเฉพาะมี 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นและความต้องการที่จะให้มีในกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ตามแต่ประสบการณ์ที่มีอยู่ที่มาจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นต้นแบบที่จะได้จึงมาจากผู้มีส่วนได้เสียทั้ง 4 กลุ่มเฉพาะซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้

กลุ่มประชากรผสม มี 4 กลุ่ม เป็นการแยกประชากรกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มมารวมกันเป็นกลุ่มผสม ดังนั้นกลุ่มผสมจึงมีประชากรจากผู้นำชุมชนริมคลอง ผู้แทนองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยมีหลักการและเหตุผลของการมีกลุ่มผสม คือ การให้ผู้มีส่วนได้เสียที่มี

ประสบการณ์ที่แตกต่างกันมาร่วมอภิปรายตามความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายซึ่งอาจสอดคล้องกันหรือแตกต่างกันก็ได้แต่ในแต่ละกลุ่มจะต้องมีข้อสรุปของกลุ่ม

3.2 ขั้นตอนในการดำเนินการ มีดังนี้

ผู้วิจัยเตรียมความพร้อม ด้วยการกำหนดประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแม่น้ำ ในแต่ละส่วนงาน และมีหนังสือเชิญประชากรให้เข้ามีส่วนร่วมออกแบบ สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการออกแบบประกอบด้วย กระดาษสำหรับเขียนคำตอบเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มทุกกลุ่ม ปากกาสำหรับเขียนคำตอบ

การดำเนินการแบ่งเป็น 2 ช่วง คือช่วงเช้า เป็นการมีส่วนร่วมออกแบบของกลุ่มประชากรเฉพาะ 4 กลุ่ม ช่วงบ่าย เป็นกลุ่มประชากรผสม 4 กลุ่ม ทั้ง 2 ช่วงแม้กลุ่มประชากรจะแตกต่างกัน แต่ก็ใช้ประเด็นหรือหัวข้อที่จะให้ออกแบบเดียวกัน การดำเนินการทั้ง 2 ช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการเลือกประธานกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่นำเสนอคำตอบของกลุ่มตนต่อที่ประชุม โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดประเด็นที่เป็นหัวข้อสำหรับให้กลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ร่วมออกแบบตามหัวข้อที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 ให้แต่ละกลุ่มเฉพาะ 4 กลุ่มในชุดแรก แยกกันดำเนินการร่วมออกแบบ ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปรายร่วมกัน พร้อมหาข้อยุติของคำตอบของกลุ่มในแต่ละประเด็นที่กำหนดไว้ โดยมีผู้วิจัยอยู่ประจำแต่ละกลุ่ม ที่น่าจะอำนวยความสะดวกในการจดเนื้อความที่ได้จากการออกแบบของแต่ละกลุ่ม เป็นคำตอบจากการตกลงร่วมกันภายในกลุ่มนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 3 ให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มประชากรเฉพาะ นำเสนอรูปแบบที่จัดทำขึ้นมาแล้วต่อที่ประชุมเพื่อรับฟังและรับรู้รูปแบบของกลุ่มตน

การดำเนินการขั้นตอนที่ 1 - 3 จะใช้เวลาในการดำเนินการประมาณ 2 ชั่วโมง ซึ่งโดยปกติจะเป็นช่วงเวลาเช้า

ขั้นตอนที่ 4 จัดกลุ่มประชากรใหม่อีกครั้งเป็นกลุ่มประชากรผสมที่มาจากตัวแทนของประชากรกลุ่มเฉพาะมารวมเป็นกลุ่มใหม่ ได้ 4 กลุ่ม และดำเนินการเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 1 - 3

ขั้นตอนนี้จะใช้เวลาเท่ากับขั้นตอนที่ 1 - 3 คือประมาณ 2 ชั่วโมง ดังนั้น การดำเนินการจึงเป็นช่วงบ่ายในวันเดียวกันเพื่อจะได้ความต่อเนื่องของความคิด เมื่อได้คำตอบของรูปแบบมาแล้ว ผู้แทนกลุ่มจะนำเสนอแบบที่ร่วมกันจัดทำโดยเสนอต่อที่ประชุมเช่นเดียวกับการดำเนินการในช่วงเช้า โดยคำตอบที่ได้จากกลุ่มประชากรชุดที่ 1 และชุดที่ 2 นี้ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบในรูปแบบของตารางเปรียบเทียบ และวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบที่จะเป็นการยืนยันสาระสำคัญของกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ ทั้งหมดจะนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ร่วมกันเพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำต่อไป

5. การจัดทำกฎหมายต้นแบบ

การวิจัยนี้มีแนวคิดกฎหมายในการจัดการแม่น้ำเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการขยายตัวของผักตบชวา ปัญหาน้ำในแม่น้ำเน่าเสีย ปัญหาการบุกรุกพื้นที่แม่น้ำได้ต้องเป็นกฎหมายที่บัญญัติภายใต้แนวคิดในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแบบระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Eco-centric) ซึ่งกฎหมายของประเทศไทยที่มีอยู่เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาภายใต้แนวคิดที่มนุษย์เป็นศูนย์กลางของระบบนิเวศ (Anthropocentric) มุ่งที่จะคุ้มครองมนุษย์เป็นสำคัญ ทำให้การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำไม่ประสบความสำเร็จ จึงนำไปสู่การวิเคราะห์หลักการ แนวคิด และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ รวมถึงการวิจัยเพื่อการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาคำตอบในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยจัดทำเป็นร่าง Model กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ซึ่งมีโครงสร้างกฎหมายประกอบด้วย การกำหนดสถานะทางกฎหมายของแม่น้ำให้มีสถานะเป็นนิติบุคคล กำหนดขอบเขตสิทธิของแม่น้ำ มีวิธีการจัดการเพื่อการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มาตรการที่นำมาใช้ องค์การบริหารจัดการแม่น้ำ จะทำให้แม่น้ำได้รับการคุ้มครองสิทธิซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของแม่น้ำ

จากสาระสำคัญของ โครงร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลจากเอกสารที่ทบทวนและวิเคราะห์ รวมทั้งการเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้สามารถจัดทำเป็นร่างบทบัญญัติเพื่อนำไปสู่การจัดทำเป็นประเด็น สำหรับการมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Co-Design) ของกลุ่มประชากรที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.1 และภายหลังเมื่อได้จัดทำ Co-Design แล้ว จึงนำเอาข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขร่างข้อบัญญัติอีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งได้เป็นร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

6. การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและวิจัยจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์และได้จัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำแล้ว การดำเนินการนั้นเพื่อเป็นการยืนยันความครบถ้วนเหมาะสมของกฎหมายต้นแบบดังกล่าวนั้นผู้วิจัยได้นำคำตอบที่ได้จากการศึกษาและวิจัยไปนำเสนอในที่ประชุมสัมมนากลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังความคิดเห็นด้วยการวิพากษ์และแสดงความคิดเห็นต่อกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ดังกล่าว โดยมีผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ จำนวน 40 คน ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแม่น้ำ และผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงต่อสภาพของแม่น้ำ ได้แก่

- 1) กลุ่มหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ควบคุมดูแลแม่น้ำ ในองค์กรและหน่วยงานรัฐผู้ดูแลรับผิดชอบ เช่น กรมเจ้าท่า กรมทรัพยากรน้ำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2) กลุ่มนักวิชาการที่เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม
- 3) กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ คุ้มครองแม่น้ำหรือทรัพยากรธรรมชาติ
- 4) กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับเกี่ยวการบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ เช่น ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำ ลำคลอง

ในการนี้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาได้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะทำให้ผู้วิจัยสามารถนำเอาข้อคิดเห็นที่ได้ไปดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายต้นแบบในการจัดการแม่น้ำเพื่อคุ้มครองสิทธิแม่น้ำ ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ดังกล่าวแล้วนั้นได้นำเสนอต่อการวิเคราะห์ในบทที่ 4 และบทที่ 5 ต่อไป